

www.merhabahaber.com

Cilt: 14 • Sayı: 8
26 MART 2014 ÇARŞAMBA

Merhaba

gazetesinin her **Çarşamba**
okurlarına armağanıdır.

KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **M. Ali UZ – Serdar CEYLAN**
maluz@merhabagazetesi.com.tr • srceylan@hotmail.com

BİR EĞİTİMCİ OLARAK
ŞEYHZÂDE
AHMED ZİYA EFENDİ
(1874-1925)

Yrd. Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ

Ö Z E L S A Y I S I

ŞEYHZÂDE AHMED ZİYA EFENDİ ÖZEL SAYISI ÜZERİNE...

Konya'mız her devirde büyük alimler yetiştirmiş, daima bir ilim ve kültür merkezi olmuştur. Haklarında bilgi bulunan, bulunmayan yüzlerce ilim adamının, velinin ve nebilerin bağrındaki Konya'mız maalesef bu değerlerini ve hafızasını da gerektiği gibi muhafaza edememiştir.

Konya'da metfun bu şahsiyetlerin bazılarının isimleri, bazılarının ise nerede metfun oldukları bile unutulmuştur. Pek çoğunun da hayatları hakkında yeterli bilgi ve belge bulunmamaktadır. Geçtiğimiz asrın başlarında yaşayan alim ve veliler için de aynı tehlike devam etmektedir.

Günümüzde bu alandaki en önemli çalışma, Avukat Mehmet Ali UZ Beyefendi'nin, yakın zamanda Meram Belediye Başkanlığı tarafından üçüncü baskısı yapılan ve muhtevisiyatı, baskı kalitesi ile daha da zenginleşen, "**Konya Alimleri ve Velileri**" isimli 608 sayfalık ansiklopedik kitaptır.

Üstadımız Mehmet Ali UZ Beyefendi bu çalışma ile biz Konyalıların omuzlarındaki büyük bir sorumluluğu da yerine getirmiştir. Biz de bu eserde her birine özel olarak yer verilen Konya alimlerini ve velilerini Akademik Sayfalar özel sayıları ile tanıtmaya devam ediyoruz. Akademik Sayfalar'da bu hafta İsmail BİLGİLİ Hocamızın satırlarında Şeyhzade Ziya Efendi'yi rahmetle anıyoruz.

İsmail BİLGİLİ'nin belirttiği üzere; "*Ziya Efendi hayatını ilim erbabı yetiştirmeye adanmış eser olarak da kitap yerine daha çok yetişmiş insan bırakan mümtaz bir şahsiyettir. Hayatı akademik çalışmalara konu olmuştur. Özellikle İslam hukuku sahasında verdiği eserleri bir külliyyat olarak hazırlanarak hayatı ve fıkhi görüşlerinin de ilave edilmesiyle yapılan çalışma kitaplaştırılmalıdır. Ayrıca Ziya*

Efendi'nin hayatı, eğitime katkısı, basın-yayınla meşguliyeti, karakteri ve benzeri konu başlıklarını içeren bir sempozyum düzenlenerek gündeme getirilmelidir.

Topluma faydalı insanların yetişmesi hiç de kolay olmuyor. Tarihte yetişmiş örnek insanların hayatları ve ilmi mücadeleleri irdelenerek günümüz insanına model olarak sunulmalı, bu insanlardan istifade imkânı artırılmalıdır."

Ziya Efendi hicri 1291/miladi 1874 tarihinde Konya'da doğdu. Babası, devrin Nakşibendî Tarikatı'nın Halidiye kolu şeyhlerinden müderris Muhammed Bahattin Efendi, annesi de Ödemişli Hasan Kudsi Efendi'nin kızı Ayşe Hanım'dır. Bahattin Efendi'nin çocukları, anne ve baba tarafından şeyh torunları olduğundan "Şeyhzâde" lakabıyla anılmaktadır.

Ziya Efendi hayatını -son beş yıl hariç- Konya'da geçirmiştir. Ziya Efendi'nin Muhammed Zeynel Abidin ve Rif'at Efendi isminde iki ağabeyi vardır.

Ziya Efendi kırk yaşlarında Rauf Efendi'nin kızı 1316/1898 doğumlu Azime (Asime) Hanım ile Konya'da evlenmiştir. Evliliğinden kızı Bedriye doğmuş, Bedriye Hanım bir müddet öğretmenlik yapmış ve 24 yaşlarında iken İstanbul'da vefat etmiştir. Böylece Ahmed Ziya Efendi'nin soyu nesep bakımından devam etmemiştir.

Ahmed Ziya Efendi'nin günümüze intikal eden birkaç eseri bulunmaktadır. "Emâli'l-Ferâiz", "Ucâletü'l-Ferâiz", "Sülâfetü'l-Ferâiz" ve "Emâli'l-Vesâya" adlı eserleri Meşriki irfan Matbaasında bastırılarak kitaplaştırılmıştır. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin ilk yüz maddesini kapsayan "Kavaid-i Külliyye Şerhi" ders notları, "Kaside-i Ziyaiyye (Dâliyye)" ve "Kaside-i Lâmiyye" isimli Arapça şiirleri de vardır.

BİR EĞİTİMCİ OLARAK ŞEYHZÂDE AHMED ZİYA EFENDİ

Yrd. Doç. Dr.
İsmail BİLGİLİ

“Gönül ister ki bu muhterem üç kardeşin evlatlarından torunlarından birileri çıkıp hizmetlerini ve hayat hikâyelerini yazsın veya yazabilecek birlerine yardım ederek ecdadına karşı vazifesini yerine getirsin. Bu mübarek zatların aileleri nezdinde kalmış kıymetli hatıralar ve notlar da bulunabilir.”⁽¹⁾

Merhum Ali Ulvi Kurucu Hoca Efendi'nin bahsettiği bu muhterem üç⁽²⁾ kardeşten küçüğü yazımızın konusu teşkil eden Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'dir.

AHMED ZİYA EFENDİ'NİN AİLESİ

XIX. asrın sonu ile XX. asrın başlarında Konya'da yaşayan Ahmed Ziya Efendi, Osmanlı Devleti son döneminde özellikle İslam Hukuku sahasında verdiği eserler ve yetiştirdiği ilim insanlarıyla etkisi günümüzde halen hissedilmekte olan büyük bir bilgidir.⁽³⁾

Ziya Efendi hicri 1291/miladi 1874 tarihinde Konya'da doğdu.⁽⁴⁾

Babası, devrin Nakşibendi Tarikatı'nın Halidiye kolu şeyhlerinden ve aynı zamanda müderris Muhammed Bahattin Efendi (ö. 1324/1906), annesi de Nakşî şeyhlerinden müderris Memiş Efendi'nin (ö. 1269/1852) hocası Ödemişli Hasan Kudsi Efendi'nin (ö. 1254/1834) kızı Ayşe Hanım'dır.⁽⁵⁾

Şeyh Memiş Efendi diğer ismiyle Muhammed Kudsi el-Bozkırî, Ahmed Ziya Efendi'nin baba tarafından dedesidir. Ziya Efendi'nin asil nesli, Memiş Efendi vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar uzanmaktadır.⁽⁶⁾ Bahattin Efendinin çocukları, anne ve baba tarafından şeyh torunları olduğundan “Şeyhzâde” lakabıyla anılmaktadır.

Ziya Efendi hayatını -son beş yıl hariç- Konya'da geçirmiştir. Konya Şems Mahallesi birinci sokağı 44 no'lu evde babası ile birlikte oturmuş, babasının vefatından sonra da aynı evde kalmaya devam etmiştir.⁽⁷⁾ Konya ve çevresinde “Ziya Efendi” olarak tanınmıştır.⁽⁸⁾

(1) M. Ertuğrul Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009, 1/174.

(2) Mahmud Sural, Bahattin Efendi'nin Nuri adında bir oğlunun olduğunu ve genç yaşta vefat ettiğini belirtmektedir. Bkz: Mahmud Sural, “50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya”, *Yeni Konya Gazetesi*, 10 Eylül 1975, s. 3.

(3) İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri*, İstanbul 1967, s. 332.

(4) Ailenin Konya Valiliği nüfus müdürlüğünden aldığı nüfus kaydı belgesinde Ziya Efendi'nin doğum tarihi 1291 olarak kayıtlıdır. Ahmed Ziya Efendi'nin hayatı hakkında geniş bilgi için şu eserlere bakılabilir: 1- Ahmet Gürtaş, “Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi ve Kaside-i Dâliyyesi”, *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, IX, s. 81-149. 2- İsmail Bilgili, “Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve 'Emâli'l-Vasâya'

Adli Eseri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya 2008, sy. 12 s. 301-344. 3- İsmail Bilgili, *Müdrerris Hasan Kudsi Efendi ve İcazetleri*, Konya 2012, s. 93-108. 4- İsmail Bilgili, Ahmet Çelik, *Muhammed Kudsi el-Bozkırî (Memiş Efendi)*, Konya 2013, s. 70-77.

(5) Mahmud Sural, “50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya”, *Yeni Konya Gazetesi*, 10 Eylül 1975, s. 3.

(6) Ahmed Ziya Efendi, *Kaside-i Ziyaiyye*, Tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Önsöz: Tahir Büyükkörükçü, s. 3, Erkam Neşriyat.

(7) Nüfus kayıt belgesi.

(8) Ahmed Gürtaş, “Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi ve Kaside-i Dâliyyesi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Sayı 9, s. 82.

No	Tgl	Keterangan	Kategori	Jumlah		Total	Berkas	Lampiran	Keterangan
				Saldo	Debet				
1	15/12/12								
2	15/12/12								
3	15/12/12								
4	15/12/12								
5	15/12/12								
6	15/12/12								
7	15/12/12								
8	15/12/12								
9	15/12/12								
10	15/12/12								
11	15/12/12								
12	15/12/12								
13	15/12/12								
14	15/12/12								
15	15/12/12								
16	15/12/12								
17	15/12/12								
18	15/12/12								
19	15/12/12								
20	15/12/12								
21	15/12/12								
22	15/12/12								
23	15/12/12								
24	15/12/12								
25	15/12/12								
26	15/12/12								
27	15/12/12								
28	15/12/12								
29	15/12/12								
30	15/12/12								
31	15/12/12								
32	15/12/12								
33	15/12/12								
34	15/12/12								
35	15/12/12								
36	15/12/12								
37	15/12/12								
38	15/12/12								
39	15/12/12								
40	15/12/12								
41	15/12/12								
42	15/12/12								
43	15/12/12								
44	15/12/12								
45	15/12/12								
46	15/12/12								
47	15/12/12								
48	15/12/12								
49	15/12/12								
50	15/12/12								

Ziya Efendi'nin babası Bahattin Efendi, Konya'da sevilen, hürmet edilen ve güven duyulan biriymiş. Konya halkı pek çok meselede kendisine danışır, problemlerine çözüm arar ve bu sebeple evini sıkça ziyaret edermiş. Halkın her konuda Bahattin Efendi'ye müracaat etmeleri, çocuk yaşta olan Ziya Efendi'nin dikkatini çeker fakat bu durumdan hoşlanmazmış. Ziya Efendi bazen bu hoşnutsuzluğunu açıkça da ifade edermiş. Bir seferinde hasta bir Hıristiyan çocuğu tedavi amaçlı okuması için Bahattin Efendi'ye getirmişler. Bahattin Efendi çocuğu okumuş. Çıkarırken, Ziya Efendi kapıda misafirlere hitaben, "Bunları neden getirirsiniz buraya, vara yoğa neden babamı rahatsız edersiniz?" diyerek kızmış.

KARDEŞLERİ

Ziya Efendi'nin Muhammed Zeynel Abidin ve Rıf'at Efendi isminde iki ağabeyi vardır.⁽⁹⁾ Büyük ağabeyi **Zeynel Abidin Efendi**, 1279/1862 yılında Konya'da doğup 1939 yılında Medine'de vefat etmiş, Cennetü'l-Bakiy' kabristanına Hz. Osman (r.a)'ın ayakucuna defnedilmiştir.⁽¹⁰⁾ Zeynel Abidin Efendi, Nakşibendî şeyhliği ve müderrisliği ile birlikte ülke siyasetinde iki dönem Konya milletvekili olarak etkili bir devlet adamı olmuştur.⁽¹¹⁾

Ziya Efendi'nin diğer ağabeyi **Rıf'at Efendi**, 1872'de Konya'da doğmuştur. Yetiştığı ortam itibarıyla iyi bir eğitim gören Rıfat Efendi, 1318/1900'de babası Muhammed Bahattin Efendi'den cüz'i Nakşî tarikatı hilafeti, 1319/1901'de amcası Hasan Kudsi Efendi'den

tam ilmi icazet almıştır.⁽¹²⁾ Delibaş isyanıyla ilişkilendirilerek henüz olay adli bir kovuşturma ve yargılama konusu yapılmadan bir gece evinden alınarak güvence verilmesine rağmen, yetkili bir merciin sorgusu ve yargısı olmaksızın 1920 yılında haksız yere Konya'da gece yarısından sonra idam edilmiştir.⁽¹³⁾

Zeynel Abidin Efendi

(9) Bkz: Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, (10 Eylül 1975), s. 3.

(10) Ahmed Kudsi, *Nübze*, s. 1.

(11) Gürtaş, s. 93.

(12) Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi.

(13) Sekine Hanım, *Müşâhedât ve Havâtır-ı İlimiye*, El Yazma Hatıra Defteri (Emel Hidayetoğlu Koleksiyonu), s. 7-11; TBMM Gizli Celse Zabıtları, Ankara 1985, 1/202-203; Gürtaş, s. 84.

Ahmed Ziya
Efendi

EVLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI

Ziya Efendi kırk yaşlarında Rauf Efendi'nin kızı 1316/1898 doğumlu Azime (Asıme) Hanım ile Konya'da evlenmiştir. Ziya Efendi'nin düğünü hakkında Memiş Efendi'nin torunlarından Rukiye Hanım şunu anlatır; "Bu düğünü onun bize anlattığına göre Haticce yengem (Hasan Kudsi Efendi'nin kızı ve Abdullah Tanrıkulu'nun eşi) çocukken görmüştü."

Evliliğinden bir kızları olmuş.⁽¹⁴⁾ Ziya Efendi kızına kayınvalidesinin adını, Bedriye ismini vermiş. Azime Hanım, Ziya Efendi'nin zorunlu olarak Hicaz'a

gidişinden sonra kızıyla birlikte İstanbul'a yerleşmiş, muhtemelen orada yeni bir evlilik yapmıştır. Kızları Bedriye Hanım bir müddet öğretmenlik yapmış ve 24 yaşlarında iken İstanbul'da vefat etmiştir.⁽¹⁵⁾ Ahmed Ziya Efendi'nin soyu nesep bakımından devam etmemiştir.

ŞEMALİ ve AHLAKI

Ziya Efendi, orta boylu, ela gözlü ve buğday tenli biriymiş.⁽¹⁶⁾ Yaratılışında çok nurlu bir yüze, insanlara pek hoş ve sevimli bir hilyeye, ayrıca latifeli, nükteli, gönül açıcı ve hatır yapıcı sohbet nimetine ve tatlı bir açıklama yeteneği sebebiyle herkes tarafından sevilen, ruhlarla sinen ve kalplere saltanat kuran bir mizaca sahipmiş.⁽¹⁷⁾ Karşısındaki tesir altında bırakan bir karakteri varmış.⁽¹⁸⁾ Kızdığında muhatabını etkiler, tesir altına bırakırmış. Azarladığı kişiler uzun süre kendini baskı altında hisseder, rahatsız olurlarmış. Konuyla ilgili Ziya Efendi'nin öğrencilerinden Fahri Kulu Hoca Efendi'nin (ö.1950) oğlu Mestçi İbrahim Efendi şöyle bir olaydan bahsetmişti:

"Abdullah (Tanrıkulu) Efendi medresede Ziya Efendi'nin öğrencisi iken miras taksimi sebebiyle köyüne gitmesi gerekmiş. Abdullah Efendi hocası Ziya Efendi'den iki gün izin almış. Abdullah Efendi'nin köydeki işi uzayınca medreseye izin süresi bitiminden bir-iki gün sonra gelebilmiş. Ziya Efendi medresedeki eğitimine geciktiği ve zamanında katılamadığı için Abdullah Efendi'ye kızarak ileri sürdüğü mazereti de kabul etmemiş.

(15) İsmail Bilgili, Ahmet Çelik, Muhammed Kudsi el-Bozkırî, Konya 2011, s. 75; Mehmet Ali Uz, Konya Âlimleri ve Velileri, Konya 2004, s. 319.

(16) Nüfus kayıt belgesi.

(17) Ahmed Ziya Efendi, Kaside-i Ziyaiyye, Tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Önsöz: Tahir Büyükkörükçü, s. 3.

(18) Mehmet Ali Uz, Konya Âlimleri ve Velileri, Konya 2004, s. 318.

(14) Nüfus kayıt belgesi.

Ziya Efendi, kızgınlığıyla Abdullah Efendi'yi öyle bir azarlamış ki, Abdullah Efendi rahatsızlanarak titremeye başlamış. Babam (Fahri Efendi) Abdullah Efendi'nin halini görünce sebebini sorup öğrenmiş. Abdullah Efendi'nin rahatsızlığının giderek arttığını fark eden babam, bu konuda kabahati olmadığını, elinde olmayan nedenlerle geciktiğini, bundan dolayı azarı hak etmediğini, Ziya Efendi'nin de bu hususta haksız olduğunu ifade ederek onu teskin etmiş. Babam Abdullah Efendi'yi ikna edip sakinleştirmeydi rahatsızlığı artabilir ve vefatına sebep olabilir. Zira Ziya Efendi, sözü tesirli bir adamdı.⁽¹⁹⁾

Ziya Efendi unutmak nedir bilmez, keskin bir zekâya sahiptir. Bir defasında İslahı Medaris'te kontrol amaçlı dolaşırken bir sınıftan öğrencilerin topluca nakaratlı bir şekilde şu cümleyi söylediklerini işitir;

"Nesiytü, nesiytü, nesiytük (Unuttum, unuttum, seni unuttum)." Hemen sınıfa girerek öğrencileri susturur ve şunları söyler;

"Unutmayı silin lügatinizden." Sadece uyarmakla yetinmez neşeyle söylenen şiirin bu bölümünü;

"Hatartu, hatartu, hatartuk (hatırladım, hatırladım, seni hatırladım)" şeklinde değiştirerek söyler. Onun kitabında unutkanlık yoktur; unutmak nedir bilmezdi.⁽²⁰⁾

HİCAZ'A HİCRET

Ziya Efendi'nin kısa süren hayatı, ilim öğrenmekle, öğretmekle, siyasî üzüntülerle geçmiş, 1920 yılında memleketinden ve ailesinden ayrılarak gizlice Hicaz'a göçmüş, çoğu Medine'de olmak üzere beş yıl kadar Hicaz'da kalmıştır.

Rivayet edildiğine göre Ziya Efendi ilk Medine'ye varınca Ravza'da, şebeke-i Resul'deki hadisi şerif yazılı bir levhayı okumuş. Hadisi şerifte fazladan yazılmış, zait bir harfi çakısı ile kazımış. İzinsiz böyle bir tasarrufta bulunduğu için sorgulanmak üzere hemen kadıya götürülmüş. Kadı;

"Sen neresisin?" diye sormuş. Ziya Efendi de;

"Konyalıyım" demiş. Kadı;

"Konya'dan böyle azgın mollalar çıkar zaten. Niçin oradaki harfi kazıdın bakalım?" deyince, Ziya Efendi;

"Ulemanın hatayı görünce onu tashih etmek üzerine vacip de ondan kazıdım" demiş. Kadı buna itiraz ederek Ziya Efendi ile iddialaşmış. Kadı;

"Bu kadar hacı, âlim o levhayı okudu; hele İmamı Azam da her geldiğinde okudu sen bunlardan büyük müsün?" demiş. Ziya Efendi bunun üzerine;

"Bunlardan büyük olmak günah mı da?" demiş.

Neticede Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini getirmişler ve hadiste ki kazınan harfin gerçekten fazladan yazıldığını tespit etmişler. Bunun üzerine kadı, Ziya Efendi'yi yanına yardımcı almış. Ziya Efendi, Kadı öldükten sonra birkaç sene Medine'de kadılık yapmış.⁽²¹⁾

VEFATIYLA İLGİLİ BİR MEKTUP

Ziya Efendi'nin vefat yeri ve tarihi hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bunlar; Kahire 1924, Medine 1919 ve Mekke 1925'tir. Bu farklı bilgilerin en isabetli olanı Ziya Efendi'nin 1925 yılında Mekke'de vefat ettiğidir. Konuyla ilgili delil de bulunmaktadır.

Ziya Efendi'nin vefat yerinin

(19) Bu olayı Mestçi İbrahim Kulu Efendi'den 03.10.2013 tarihinde dinledim.

(20) Mustafa Özdamar, *Hacı Veyis-zade Belgesel*, İstanbul 1992, s. 33.

(21) Mehmet Ali Kırboğa, *Silinmeyen Simalar (Karaman ve Konya Civarı)*, İstanbul 2000, s. 33-34.

Hiz. Hatice validemizin kabri.

Mekke olduğunu doğrulayan belgelerden biri amcası Hasan Kudsi Efendi'nin oğlu Ali Rıza Kudsi Efendi'nin konuyu açıklığa kavuşturan mektubudur. Ali Rıza Kudsi Efendi, Ziya Efendi vefat ederken yanındaydı. Ziya Efendinin vefatını anlatan mektup tereddütleri gidermektedir.

Bu mektubun konuyla ilişkin bölümü, Veli Sabri Uyar'ın Koyunoğlu Müzesinde bulunan defterinde kayıtlıdır. Vefat olayı defterin Kaside-i Dâliyye metninin yer aldığı sayfalardan sonra gelen kısmın kenarına not olarak alınmıştır. Veli Sabri Uyar, Ziya Efendi'nin vefatını defterine şöylece kaydetmiştir:

“Nâzım, müşârun ileyh cenâb-ı üstadın Mekke-i Mükerreme'de iken hin-i irtihalinde başında bulunan Kudsi Efendi zade Ali Efendi'nin müşârun ileyhin keyfiyet-i irtihaline dair yazdığı mektuptan iktibas edilmiştir.”

“Bayram namazını kılarken başı

döndü, yıkıldı. Yine mukavemet ederek kâiden (oturarak) namazı eda etti. Sonra eve getirildi. Sekiz gün hasta yattılar. Şevvalin dokuzuncu Cuma gecesi akşam saat birde rahmet-i Rahman'a kavuştu. Sabah namazından sonra Kâbe-i Muazzama'nın kapısının önünde namazı kılınarak 'Cennet-i Muallâ' namında ekâbir-i müslimînin medfeni (defnedildiği yer) olan kabristana ve 'vâlide-i'⁽²²⁾ (zevce-i) Rasûlullah teâlâ aleyhi ve aleyhâ hazretlerinin beş arşın kadar ayakucuna, evlad-ı Rasûl'e mahsus olmak üzere vaktiyle hazır edilmiş mükemmel ve muntazam bir kabre defnedildiler.

Öyle bir latif suretle teslim-i ruh ettiler ki, bu kudsiyyet dakikaların letâifâmı tarife lisanım muktedir de-

(22) Hz. Peygamber (s.a.v)'in annesi Medine dönüşlerinde vefat ettiği Ebva köyünde defnedilmiştir. Anlaşıldığı adarıyla burada bir iktibas hatası yapılmıştır. Belirtilen yerde Hz. Peygamber (s.a.v)'in muhterem eşi Hz. Hatice annemiz yatmaktadır. Bu sebeple metnin "valide-i Rasûlullah" değil de "zevce-i Rasûlullah" olması gerekir.

ğildir. Bir takım dualar okuduktan sonra zikrullah'a başladı ve zikr-i lisanine bütün azası dahi iştirak ederek, sufiyye indinde 'sultanu'z-zikr' tabir olunan bütün azasının muntazaman hareket ettiği hareket-i zikriyyesini saatlerce bize gösterdikten sonra terk-i hayat eylemiştir. Mumaileyh Hazretlerinin hayaliyle yüreğimde açılan yarayı, müşâhede eylediğim sadet halini hatırlamakla tedavi ediyorum."⁽²³⁾

Veli Sabri Uyar'ın Ali Rıza Kudsi Efendi'nin mektubundan defterine yaptığı bu alıntı, Ziya Efendi'nin Mekke'de vefat ettiğini tescil etmektedir. Ramazan bayram namazında güneş çarpmasıyla rahatsızlaşan Ziya Efendi, 9 Şevval 1343/5 Mayıs 1925 tarihinde Mekke'de vefat etmiştir.

Ziya Efendi'nin kabri Hz. Hatice validemizin kabrinin ayakucundadır. Bu kabrin yerini Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in kendisi için hazırlattığı, fakat hürmeten Ziya Efendi'ye tahsis ettiği de kaynaklarda yer alan bilgilerdendir.⁽²⁴⁾

ZİYA EFENDİ'NİN EĞİTİMİ

Ahmed Ziya Efendi ilk eğitimini Paşadaresi Medresesinde babasından almıştır. Babasından sonra yine Paşadaresi Medresesinde amcası ve dayısı olan Hasan Kudsi Efendi'den eğitimine devam ederek tam ilmi icazet almıştır.⁽²⁵⁾

Kütübi sitte hafızı, fıkıh, ilm-i kelam ve kıraat metinlerinin de ravilerinden olan⁽²⁶⁾ Ziya Efendi, tah-

silini tamamlamak amacıyla İstanbul'a gitmiştir.⁽²⁷⁾ İstanbul'a yolculuğunda başından şöyle bir olay geçer. Aynı kompartımanı paylaştıkları bir Hoca Efendi tarafından ismi sorulmuş, Ziya Efendi de;

"Ahmed Ziya, efendim!" demiş. Hoca;

"Ziya, Ahmed ile değil de Yusuf ile beraber olurdu" deyince, Ziya Efendi:

"Yusuflar Ziya'yı Ahmet'ten almışlardır efendim," diye cevap vermiş.⁽²⁸⁾

Bu cevapla işaret edilmek istenen husus İslam tasavvufundaki kozmogoni ile ilgili anlayıştır. Bu anlayışa göre, ilk defa Nur-i Muhammedi, ondan da bütün kâinat yaratılmıştır. Bu itibarla Hz. Yusuf (a.s) da nurunu Hz. Peygamber'den almış olmaktadır.

Bu umulmadık cevap karşısında muhatabı Ziya Efendi'nin sırtını sıvazlayarak:

"Sen istediğin yerde ilim tahsil et evladım. Sana hiçbir şey zarar vermez" demiş.⁽²⁹⁾

Ziya Efendi, tahsili sonunda dini ve edebi ilimlerle birlikte fen ilimlerini de öğrenmişti. İstanbul'dan döndükten sonra Paşadaresi Medresesinde sabah derslerine Hikmet, Kimya, Coğrafya, Tarih ve benzeri dersleri ilave ettirmiş, bunları da o zamanın İdadî (Lise) mekteplerine mahsus Türkçe kitaplardan okutmaya başlamıştı.⁽³⁰⁾

İslâm hukuku dersleriyle birlikte Cebir, Fizik, Kimya ve Kozmog-

(23) Veli Sabri Uyar Defteri, Koyunoğlu Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Demirbaş NO:15201, sayfa 10-B, 11-A.

(24) Mahmud Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, 11 Eylül 1975, s.3; Caner Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri*, Konya 1998, s. 531.

(25) Hasan Kudsi Efendi'nin Ziya Efendi'ye verdiği ilmi icazetin fotokopi nüshası için bakınız; Koyunoğlu Müzesi, No:35760.

(26) Mahmut Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, 11 Eylül 1975, s. 3.

(27) İstanbul'da nerede ve kimlerden ilim tahsil ettiği ne dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

(28) Hayreddin Karaman, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, I-III, İstanbul 2008, 1/170.

(29) Gürtaş, s. 89-90.

(30) Macit Seleklar 1906 yılında birkaç defa bu derslere katıldığını belirtmektedir. Macit Seleklar, "Hatıralar 60 Yıl Önce Konya", 3 Mart 1962.

rafya dersleri de vermişti.⁽³¹⁾ Arap, Fars ve Türk edebiyatına bu dillerde şiir yazacak derecede vakıf olan⁽³²⁾ Ziya Efendi, genç yaşta çok iyi yetişen, ilimde kendine güveni tam bir âlim olmuştur.

II. Meşrutiyet öncesi ve sonrası dönemleri yaşayan Ziya Efendi, bu döneme eğitim, hukuk ve yayın sahasında yaptığı çalışmalarla tesir etmiştir. Özellikle İslâm Hukuku sahasında verdiği dersler ve neşrettiği yirmi kadar eseri⁽³³⁾ ile kanunlaştırma dönemini canlı tutan İslâm hukukçularından olmuştur.

Ziya Efendi, Hâdimî hazretlerinin akli ve nakli ilimleri birlikte öğreten bir gelenekten gelmektedir. Konya'daki birçok eğitim kurumunda hocalık yaparak ilmi ve ahlakıyla örnek olan numune bir karakterdir. Özellikle Bekir Sami Paşa (Paşadaresi), İslah-ı Medâris-i İslâmiye ve Hukuk Mektebindeki hocalığı, bu karakterinin daha net anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Ziya Efendi Paşadaresinden sonra müderrisliğine İslah-ı Medâris-i İslâmiyede devam etmiş medresenin idaresinde de bulunmuştur. İslah-ı Medâris-i İslâmiye, İstanbul'da ancak 1914 yılında alınan bir kararla açılabilen ilk modern medresenin, Konya'da 1909 yılında kurulmuş ve çağdaş anlamdaki İstanbul medresesine model oluşturması bakımından çok önemli bir örneği olmuştur. Âlimlerin ve halkın gayretleriyle kurulan İslah-ı Medâris⁽³⁴⁾ Ahmed Ziya Efendi'nin hayatında gerçekleştirdiği en önemli atılımlardan biridir. Medrese günümüzde yerini

devamı mahiyetinde fakat birinci kademesi konumundaki İmam Hatip Liselerine bırakmıştır.

DÂRUL İRFAN MEKTEBİ

Ziya Efendi, İslah-ı Medâris-i İslâmiyenin 1915 yılında öğrencisiz bırakılması, ardından da 1917 yılında da kapatılması üzerine ağabeyi Zeynel Abidin Efendi ve halktan bir gurup müteşebbisin desteği ile Dârul-İrfan Anonim Şirketi'nin kuruluşunda bulunmuştur. Ahmed Ziya Efendi'nin ağabeyi siyasi karışıklık sebebiyle dört yıl Gemlik'te sürgün kaldıktan sonra İstanbul'a dönünce sürgün tazminatını almış. Bu tazminat ile Konya'da ve Bozkır'da metruk bulunan terikesinin imarını sağlamayı düşünmüş.⁽³⁵⁾ Fakat bu tazminatı eğitim için kullandığı muhtemel gözükmektedir. Şirket, bakanlar kurulunun 25 Mart 1336/4 Recep 1338 (25 Mart 1920) tarihli onay kararı⁽³⁶⁾ ile kurularak eğitim faaliyetlerine başlamıştır.

Dârul-İrfan Mektebi, ilköğretim seviyesinde beş yıl süreli Cumhuriyet döneminde de devam eden Konya'da kurulan ilk erkek özel okul hüviyetindedir. Ahmed Ziya Efendi'nin bu okulda hocalık yaptığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat kurucularındandır.

Şirketin amacı, kasaba ve köylerde erkek ve kız öğrenciler için ilk ve orta öğretim seviyesinde özel okul açmaktır. Şirket özel okul için gerekli bina bina vesairi de inşa etme yetkisine de sahip olacaktı.

Dârul-İrfan Mektebi özel bir eğitim kurum olduğu için öğrencilerinden ücret talep etmektedir. Bunun yanında okula Vilayet büt-

(31) Ali Osman Koçkuzu, *Paşadaresi Fahrettin Kulu ve Hacı Veyiszâde Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya 2004, s. 60.

(32) Gürtaş, s. 90.

(33) Cumhuriyetin 50. Yılında Konya 1973 İl Yıllığı, Konya 1973, s. 313; Selçuk Es, *Konya Ansiklopedisi*.

(34) Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Konya 2010, s. 1.

(35) Mevlenzade Rifat, *Türkiye İnkılabının İyüzü*, Pınar Yayınları, İstanbul 1999, s. 209.

(36) Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Tarih: 04/B /1338 (Hicri), Dosya No:254, Gömlek No:59, Fon Kodu: MV.

çesinden 1919 yılı için 150 bin kuruş bir ödenek ayrılmıştır. (37) Darü'l-İrfan Mektebi, 1927 yılında kapanana kadar eğitim-öğretim vermeye devam etmiştir.

MÜRŞİTLİĞİ

Ziya Efendi, aynı zamanda Nakşibendiye Tarikatı Halidiye kolunun mürşitlerindedir. (38) Babası Bahattin Efendi'nin vefatından sonra vaktiyle Şems mahallesinde bulunan 'Nakşibendiye-i Halidiye Zaviyesi'nde ağabeyi Zeynel Abidin Efendi'nin muvafakatiyle 9 Zilhicce 1337/5 Eylül 1919 tarihinde şeyh olmuştur. (39)

İLMİ KUDRETİ

Genç yaşta çok iyi yetişen Ziya Efendi, ilimde kendine güvenen tartışmalarda iddiasını savunan biriydi. İlimine güveni hakkında anlatılan olaylardan biri şu şekildedir. Kendisinden yaşça büyük âlimlerin de hazır olduğu bir münazarada hasmının konuyu saptırıp:

"Sen İmam-ı Azam'dan daha mı iyi biliyorsun?" tarzındaki cevabına karşılık Ziya Efendi;

"Evet, bu konuyu ben İmam-ı Azam'dan daha iyi biliyorum" diyerek cevap vermiştir. (40)

Ali Ulvi Kurucu'nun anlattığına göre Ziya Efendi; *"Bu medresele- rin islah işini ya ehil olmayanlar veya bizden olmayanlar yapacak. Gelin şu işi biz başlatalım"* diyerek (41) eğitimdeki sorumluluk ve gayretini ortaya koymuştur.

(37) Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi, Konya Dârülrifân Künye Defteri No. 67, sayfa, s. 1-124; Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi, Konya Darul-irfan Talebe Sicil Defteri, No. 60, s. 1-492.

(38) Mahmut Sural, "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya Gazetesi*, 11 Eylül 1975, s. 3; Uz, *Konya Âlimleri ve Velileri*, s. 319.

(39) Yusuf Küçükdağ, *Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı -Makaleler I-*, Konya 2004, s. 155 (VAD.no.148, sıra:2009 nolu belge).

(40) Gürtaş, s. 90.

(41) Düzdağ, *Hatıralar*, 1/171.

İZ BIRAKAN ESERLERİ

Ahmed Ziya Efendi'nin günümüze intikal eden birkaç eseri bulunmaktadır. Bu eserleri daha çok Konya Hukuk Mektebindeki dersleri esnasında tutturduğu notların basımından oluşmaktadır. Özellikle miras hukukuyla ilgili okuttuğu *"Emâli'l-Ferâiz"* (42), *"Ucâletü'l-Ferâiz"* (43), *"Sülâfetü'l-Ferâiz"* (44) ve *"Emâli'l-Vesâya"* (45) adlı eserleri Meşriki İrfan Matbaasında bastırılarak kitaplaştırılmıştır.

Ziya Efendi'nin Konya Mektebi Hukuk birinci sınıf öğrencilerine okuttuğu ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin ilk yüz maddesini kapsayan "Kavaid-i Külliye Şerhi" ders notları da günümüze ulaşmıştır. (46)

(42) İslâm Miras Hukuku konularını ve çözüm örneklerini ele alan 82 sayfalık bir eserdir. Osmanlıca Türkçesiyle yazılmış, Konya Meşriki İrfan matbaasında 1326/1328, miladi 1910 tarihinde basılmıştır. Eserin matbu nüshaları Konya Koyunoğlu Müzesi, Konya Hayra Hizmet Kütüphanesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kütüphanesi gibi birçok kütüphanede bulunmaktadır. Kitap, önsöz niteliğinde beş sayfalık bir giriş ile başlayıp üç sayfalık bir mukaddime ile devam etmektedir. Miras konularını *"Terike ve Ahkâmı"* başlığı altında ele alan kitapta, miras meselelerinin çözümleri tablolar halinde verilmiştir. Konular *"Mefkûd"* başlığı ile sona ermektedir. Kitabın sonunda bitirme tarihi olarak şu kayıt düşülmüştür: 4 Cemâziye'l-Evvel Sene 327 ve 9 Haziran Sene 325.

(43) *"Ucâletü'l-Ferâiz"*, ferâiz meselelerine ve çözümlerine yer vermeksizin ferâizle ilgili başlıkları Osmanlıca Türkçesiyle dokuz sayfada özetlemektedir. Eserle ilgili yapılan makale için bkz: İsmail Bilgili, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin 'Ucâletü'l-Ferâiz' Adlı Eseri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya 2013, sy. 21 s. 395-408.

(44) İslâm Miras Hukuku konularını Arapça beyitler halinde 12 sayfada özetleyen eser, bir bakıma makalemize konu olan *"Ucâletü'l-Ferâiz"* adlı kitabın Arapça manzum halidir. Konu başlıklarını ve metinlerini karşılaştırdığımızda tıpatıp bir benzerlik görülmektedir. Sayfa altlarına Arapça kelimelerin Osmanlıca Türkçesi de verilerek eserin anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Eser Konya Meşriki İrfan matbaasında 1326/1328, miladi 1910 tarihinde basılmıştır.

(45) *"Emâli'l-Vesâya/Vasiyet Notları"*, İslâm miras hukukunda vasiyeti konu almaktadır. Eser basılmadan önce Ahmed Ziya Efendi tarafından Konya Mektebi Hukukta ders olarak okutulmuş öğrencilere imla ettirilmiştir. Eserin aslı Osmanlıcadır. Eser, Mecelle mantığı ile toplam seksen sekiz madde halinde yazılmıştır. Eserle ilgili yapılan makale için bkz: İsmail Bilgili, "Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve 'Emâli'l-Vasâya' Adlı Eseri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya 2008, sy. 12 s. 301-344.

(46) Ahmed Ziya Efendi, *İslâm Hukukunun Genel*

Ziya Efendi'nin "Kaside-i Ziya-iyye (Dâliyye)" ve "Kaside-i Lâmiye" isimli Arapça şiirleri de vardır. Ziya Efendi'nin dergi ve gazetelerde çıkmış makaleleri de bulunmaktadır. Genellikle dönemin konularına yer verdiği makalelerinde eğitim ve siyaset meselelerine de değinmiştir.

DİLE HÂKİMİYETİ

Ziya Efendi müderrisliğinde din ilimleri yanında fen, matematik ve astronomi ilimlerindeki bilgi donanımıyla da dikkat çekmiştir. Edebiyatçılığı, şiirlerinde sergilediği üstün mahareti ile ortaya çıkmaktadır. Arap diline vukufiyeti ise bu dille verdiği eserlerde görülmektedir. Genç yaşta Arapça şiir yazabilecek seviyede olması, Arapçaya olan ilgi ve istidadını göstermektedir. Mekke'de Arap âlimlerle yaptığı görüşmelerde meselelerin üstesinden gelmesiyle Arap âlimleri kendine hayran bırakmıştır. Farsça ve Fransızca diline hâkimiyeti, kısa bir zamanda Fransızca'yı öğrenip konuşup yazabilecek hale gelmesi onun eğildiği konuyu halletmedeki maharetini ortaya koymaktadır.

ÖĞRENMEYİ ÖĞRETMESİ

Ziya Efendi Konya'da kurdukları modern medrese Islâh-ı Medâris ile geniş hizmeti olan ve Şeyhzâdeler diye bilinen ailedendir. Yaratılış itibariyle çok üstün bir zekâ ve şahsiyete sahip olan Ziya Efendi, aynı zamanda iyi bir mürşit ve muallim vasıflarına haizdir. Bu özelliklerine şahit olan öğrencileri kendisinden övgüyle bahsederler.

Ziya Efendi öğrencilerle yakından ilgilenir onları çalışmaya teşvik eder ve onlara adeta öğrenmeyi öğrettirdi. Ziya Efendi eğitimde cid-

diyete önem verir, dersini hazırlamayan veya bir önceki dersi müta-laa etmeyerek gelmeyi hoş karşılamayan, vaktin ne kadar kıymetli olduğuna vurgu yapan bir karakterdi.

Hacıveyiszade Mustafa Efendi konuyla ilgili şöyle bir olay anlatır:

"Ziya Efendi bize usul-ı fıkıh okutuyordu. Bir gün derse başlamadan önce;

"Arkadaşlar, içinizden kim dünkü dersleri hülâsa edecek (özetleyecek)?" diye sordu.

İçimizden kimse cesaret edip derisi hülâsa edemedik. Yalnız Fahri (Kulu) Hoca Efendi güzelce anlattı. Bunun üzerine Ziya Efendi sert bir dille hepimizi şu sözleriyle azarladı.

"Çocuklar, eğer okuyacaksak ciddi okuyalım. Beni kendiniz gibi aylak adam mı sanıyorsunuz. Benim vakitlerim değerlidir. Okuyacaksınız devam edelim... Demek ki ben bu kadar zamandır bir Fahri Efendiyi okutuyormuşum. Bir tek talebem varmış. Talebe işte böyle olur."

Fahri Efendi'nin bu uyanıklığı bizi kendimize getirdi. Ondan sonra gece yarılarında kadar derse çalışır öyle giderdik. Hoca aniden sorsa bile geçmiş dersleri anlatabilecek halde olurduk."⁽⁴⁷⁾

YETENEKLERİ KEŞFETMESİ

Ziya Efendi, babası Bahattin Efendi'nin yaptığı gibi kabiliyetli öğrencileri bularak onlara eğitim imkânı tanır, öğrencilerinin eğitimlerini tamamlamaları için gerekli gayreti gösterirdi. Konuyla ilgili olarak Fahri Kulu hoca Efendi'nin torunlarından Ali Kulu Efendi dedesi hakkında şu olayı nakleder;

"Anlatıldığına göre o dönemlerde zeki öğrenci medreselerde kapışılır-

İlkeleri (Kavâid-i Külliye Şerhi), (Tercüme: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu), Esra Yayınları, İstanbul 1996, s. 6-7.

(47) Düzdağ, *Hatıralar*, 1/85.

miş. Dedem Fahri Efendi de Zeynel Abidin ve Ziya Efendilerin medreselerinde tahsilini devam ve ikmal ettirmiş. Onların kurduğu, o zamanın en modern ve en güçlü medresesi İslah-ı Medaris'te hocalarının gözetiminde ders de vermeye başlamış. Ziya ve Zeynel Abidin efendilerin babaları Muhammed Bahattin Efendi'ye tarikat yönünden sımsıkı bağlanan Fahri dedem, bu zatlardan hem manen hem de maddeten çok istifade etmiş, onlara çok güçlü bağlarla bağlanmıştır.”⁽⁴⁸⁾

Ziya Efendi'nin zeki öğrencileri tespit edip imkân tanıma hususundaki gayretlerini şu örnek de ortaya koymaktadır.

Mahalle mektebinden sonra medrese tahsili için İslah-ı Medaris'e başlayan Saatçi Osman Efendi, 1. Dünya Savaşından önce ailecek Medine'ye gidince tahsili yarım kalmış. Ziya Efendi, Saatçi Osman Efendi'nin babasına bir mektup yazarak oğlunu tekrar İslah-ı Medaris'e göndermesi ricasında bulunmuş. Babası da Ziya Efendi'nin ısrarlı talebi karşısında oğlunu trenle tekrar Konya'ya göndermiş. Osman Efendi bir yıl daha İslah'ta kalarak tahsilini tamamlamış. Bu olay Ziya Efendi'nin öğrencileri için gösterdiği özel ilgi ve çabayı ortaya koymaktadır.

EĞİTİMDE BİLİM - DİN BİRLİKTELİĞİNİ SAVUNUR

Ziya Efendi medrese eğitimine önem verirdi. Medreselerde din ve fen ilimlerinin birlikte verilmesini savunurdu. Bu düşüncesini Paşa Dairesi ve İslah-ı Medaris'te uyguladı. Ahmed Ziya Efendi, Meşrik-i İrfan gazetesinin 19 Ramazan

1327/ 21 Eylül Rumi 1325/ 9 Teşrin-i Evvel 1909 tarihli nüshasındaki “Medaris” başlıklı makalesinde medrese eğitiminin önem ve etkisi üzerinde durarak eğitimin medreseler vasıtasıyla yaygınlaştırılmasını dile getirmiştir. Makalesinde, medreselerin İslam'ın irfan yurdu olduğunu, medreseler vasıtasıyla meşhur nice ilim, fikir ve siyaset adamlarının yetişip dünyanın her tarafına ilim ve irfan yaymada tam bir özen gösterdiklerini ifade etmiştir. Medreselerde yetişenlerin zamanın mevcut tüm ilim ve fenlerini ilim ve marifet hazinelerine dâhil ederek ümmet için dünya ve ahirete dair huzur ve kalkınma rehberi olduklarını belirtmiştir.

Makalesinde yabancı dilde yazılmış insanlığa faydalı eserlerin medreselerde tercüme edilip öğrencilere öğretildiğine yer vermiş, hatta bu eserlerin medresede incelendiğini, üzerinde gerekli ilave ve şerhlerin yapılarak ele aldığı konunun ileri seviyede geliştirildiğini ve bu şekilde nice eserlerin telif ve tedvin edildiğini kaydetmiştir. Bu eserlerin Avrupa'da itibar edilen pek çok ilmin kaynağı olduğunu da belirtmiştir.

Ziya Efendi'ye göre medreseler dini ilimlerle birlikte Edebiyat, Tıp, Matematik, Felsefe ve benzeri ilim dallarında da nice bilim insanları yetiştirmiştir. Bu geleneğin ihmal edilmeyip devam ettirilmesi gerekir. Zira toplumun din ilimlerinde uzmanlaşmış âlimlere ihtiyacı olduğu gibi Fen ve Edebiyat gibi sahalarda yetişmiş otoriter bilim insanına da ihtiyacı vardır. Ziya Efendi'nin hedefi bu vasıfların bir kişide toplanmasıdır. Bu kanaatini desteklemek amacıyla da Hanefi mezhebi fakihlerinden ünlü İslam Hukukçusu İmam Ebu Yusuf (ö. 183/798) hakkında söylenmiş şu cümleyi aktarır;

(48) Ali Osman Koçkuzu, *Paşadairesi Fahrettin Kulu ve Hacı Veyiszâde Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya 2004, s. 41. İslahı Medariste Fahri Efendinin Ahmed Ziya Efendi ile hoca-talebe ve öğretim üyeliği arkadaşlığı olmuştur. (Koçkuzu, *Paşadairesi*, s. 58.)

“Hazretin en az bildiği fen, fenn-i fıkuhtır.”

Ziya Efendi medreselerin bütün imkânsızlıklara rağmen ümmetin ihtiyaç duyduğu şahsiyetleri, buldukları dönem için yetiştirdiklerini fakat bunun çok yaygınlaşamayıp özel gayretlerle sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Ziya Efendi ilim yolunda olanların desteklenmesi gereğine işaret eder öğrencilerin maddi ve manevi her türlü sıkıntılara göğüs gererek ilim tahsil etmeye çalışmalarını övgüyle dile getirerek diyanet sahibi maddi imkânı elverenlerin de bu öğrencilere zamanlarını ve imkânlarını ayırmak suretiyle yardımcı olmaları gereğini savunmuştur.⁽⁴⁹⁾

Ziya Efendi, öğrenci babası bir eğitimcidir. Öğrencileri, dinin gül bahçesinde yetiştirilmeyi bekleyen taze fidanlara benzetmiştir. İman ehlinin gönül meyvesi olan öğrencilerin desteklenmesini, gerekli yardımların yapılmasını İslam âlemi için zaruri görmüş, aksi halde ilim ve marifet meşalesinin sona ereceği ihtarında bulunmuştur.

Ziya Efendi öğrencilerinin ifadesiyle, “ders sofrasında irfan dağıtan, sadece yaşadığı dönemin değil, birçok asrın yetiştiremediği her ilme vakıfyüce bir dahi, nadide bir âlim” di. Ziya Efendi dini büyük bir kuşatıcı ilimle öğrencilerine telkin eder dinin siyasi yönünü, gizli ve teorik taraflarını öğretirdi. Anlattığı ilmi, yüzeysel değil derin bir vukufiyetle öğrencilerine aktarırdı. İlmin gerçek gayeleri üzerinde durur doğuş sebeplerini ve faydalarını sanki gökten inmiş bir ilham gibi öğrencilerin belleklerine yerleştirdi. Ders esnasında öğrenciler öyle etkilenir ki, ruhlarının dünya zemininde değil İslam’ın yüceliklerinde gezdiğini hissederdiler. Ders so-

nunda öğrencileri İslam’a hizmet etme aşk ve heyecanının ruhlarında hâkim olduğunu hisseder ve nasıl yararlı olurum telaşına düşerlerdi.

EĞİTİME AKADEMİK BAKIŞI

Ziya Efendi’nin günümüzde “pedagojik formasyon” terkihiyle anlatılan tekniğin, öğretmenlik niteliklerinin çok daha ötesinde, yaptıkları kutsi hizmetin, terbiye ve talim, günümüz deyişi ile eğitim ve öğretim hizmetinin en can alıcı noktası olan ruhi yönünü de nazar-ı dikkate alarak uyguladığı özel metotla öğrencide sıradan bir medreseli olma ötesinde bir takım değerleri kazanma yolunu da temin etmekteydi. Öğrenci ne okuduğunu biliyordu. Zira Ziya Efendi, ilmi gerektiği kadarıyla öğrencilerine aktarıyordu. Öğrencilerinin, okudukları ilmi anlamadan körü körüne kabul etmelerini istemez, konu üzerinde yoğunlaşarak eleştirel bir bakış açısıyla meseleyi analiz etmelerini arzu eder, akademik bir yaklaşımla kritik ve analitik yapıyor.

Ziya Efendi’nin icazet verdiği öğrencilerinden Abdullah Fevzi Tanrukulu Hoca Efendi, hatıratında hocasından bahsederken şu övgü dolu ifadelerle yer verir;

“Hazreti Üstadım bize olgun ve üstün nitelikli bir şahsiyet olmanın yollarını öğrettiği gibi öğretim metodunu da öğretirdi. Her bilim dalının nazari meselelerinin yanına uygulama usullerini de katar, öğrencilerine derin bir bilimsel düşünme yetkisi kazandırır ve onları teşkilatlandırır. Öğrettiği ilmi bir meleke halinde öğrencisinde görmek isterdi. Hocamız, dönemin âlimlerinden ayrıcalıklı üstün özelliklere sahipti. Öğretim metodundaki kabiliyeti üstün bir konumdaydı. Mesleğimize karşı hisli yetişmemizde himmet ve yardımda bulunurdu. İlimleri öğrendikten sonra en

(49) Meşrik-ı İrfan Gazetesi, 1. Sene, 57 numara, 19 Ramazan 1327/ 21 Eylül Rumi 1325/ 9 Teşrinî Evvel 1909 Pazartesi, s. 1.

güzel bir şekilde İslam'a hizmet etmenin yolunu gösterir, bunu da dini bir görev olarak telkin ederdi.”⁽⁵⁰⁾

EĞİTİMDEKİ GAYESİ

Abdullah Fevzi Tanrıkulu Efendi, hocası Ziya Efendi'nin eğitim gayesi hakkında ilgili notlarında bizlere şu bilgileri de aktarır;

“Hocamız Ziya Efendi'ye göre öğrenimden maksat, sadece bu ilimleri ve fenleri edinene faydası olsun değil, dünyada bulunan bütün din kardeşlerimizin aynı yüce sıfatlardan ve düşüncelerden yararlanmaları için çalışmaların geniş tutulması gereğidir. Hocamız bu fikirleri bize aktarır ve her zaman canlı kalmasını sağlardı. Hocamız zamanın her türlü bilim ve tekniğiyle donanmış İslam âlemine hizmet eden, savunan ve koruyan kişilerin yetişmesi için büyük gayret gösteriyor bize de aynı ruhu telkin ediyordu. Meşrutiyetin ilk yıllarında kurduğu İslah-ı Medaris'i bu yüce gayeye ulaşmak amacıyla açmıştı.”⁽⁵¹⁾

İLME HÂKİMİYETİ VE BİLGİYİ KULLANMASI

Ahmed Ziya Efendi, yetiştirdiği öğrencilerini hem lisanlarıyla hem de kalemleriyle İslam'a hizmet etmeleri için teşvik eder özellikle Meşrik-i İrfan gazetesinde yazılarının yayınlanmasını sağlardı. Böylece olgunlaşmalarını ve ideal sahibi olmalarını temin ederdi.

Ziya Efendi'nin ilmi kabiliyetini ortaya koyan şu olay ile hakkında derlediğimiz bilgileri aktarmaya son verelim.

“Ahmed Ziya Efendi'nin keskin zekâ ve dirayet sahibi olması ferâiz ilmine olan vukufiyeti ile de ortaya çıkmaktadır. Onun ferâiz ilmindeki maharetini izah etme babından şöyle bir olay anlatılır. Ahmed Ziya

Efendi'nin öğrencilerinden Konyalı Fahri (Kulu) Hoca Efendi maddi imkânsızlıklar içinde olan biridir. Evlilik çağı gelmiş fakat masrafları karşılamaya gücü yetmemektedir. Dayısı Hasan Hüseyin Efe yardım amacıyla düğün masraflarını karşılaması için para çantasını Fahri Efendi'nin önüne koyar ve *'dilediğin kadar al'* der. Fahri Efendi çantadan bir miktar para alarak evlenir. Düğünden üç-beş sene sonra Efe dayı Fahri Efendi'nin borçlu olduğunu söyleyerek ödemesini ister. Fahri Efendi ise yardım olarak aldığı paranın geri istenmesi sebebiyle üzülür, sıkıntıya düşer; zira ödeme imkânı yoktur. Fakat dayısı parayı almada ısrarlıdır. Fahri Efendi bu sıkıntı ile bir taraftan da Bekir Sami Paşa Medresesinde derslere devam etmektedir. Fahri Efendi, olayı Zeynel Abidin Efendi'ye anlatır. Medrese hocalarından Zeynel Abidin Efendi, Fahri Efendi'yi *'bunun aslı yok, takma kafa'* diyerek teskin etmeye çalışır. Fakat Zeynel Abidin Efendi'nin küçük kardeşi ve Fahri Efendi'nin hocası Ahmed Ziya Efendi olayı tetkik ederek açıklığa kavuşturmak ve hepsaplaşmak ister. Ahmed Ziya Efendi, aile içinde miras paylaşımının nasıl yapıldığını öğrenmek amacıyla Fahri Efendi ile dayısını bir araya getirir. Ahmed Ziya Efendi, Fahri Efendi'nin dedelerinden kalan Konya Taşkent'teki bağ ve bahçelerin tamamına dayısı tarafından el konulduğunu ve böylece Fahri Efendi'nin mirastan mahrum bırakıldığını tespit eder. Bunun üzerine Ahmed Ziya Efendi yeniden miras taksimi yapar. Sonuçta Efe dayı Fahri Efendi'ye borçlu çıkar ve mesele kapanır. Ahmet Ziya Efendi, yaptığı haksızlık sebebiyle Efe dayıyı öyle bir azarlamış, öyle ağır konuşmuş ki, dayı kırk gün sonra sıkıntısından vefat etmiş.”⁽⁵²⁾

(50) Koçkuzu, *Bir Müderrisin Sürgün Yılları* Abdullah Fevzi Efendi, İstanbul 2010, s. 39.

(51) Koçkuzu, *Sürgün Yılları*, s. 40-1.

(52) Olayın tamamını 03.10.2013 tarihinde Fahri Kulu

SONUÇ

Ziya Efendi hayatını ilim erbabı yetiştirmeye adanmış eser olarak da kitap yerine daha çok yetişmiş insan bırakan mümtaz bir şahsiyettir. Hayatı akademik çalışmalara konu olmuştur. Özellikle İslam hukuku sahasında verdiği eserleri bir külliyyat olarak hazırlanarak hayatı ve fıkhi görüşlerinin de ilave edilmesiyle yapılan çalışma kitaplaştırılmalıdır. Ayrıca Ziya Efendi'nin hayatı, eğitime katkısı, basın-yayınla meşguliyeti, karakteri ve benzeri konu başlıklarını içeren bir sempozyum düzenlenerek gündeme getirilmelidir.

Toplumla faydalı insanların yetişmesi hiç de kolay olmuyor. Tarihte yetişmiş örnek insanların hayatları ve ilmi mücadeleleri irdeleyerek günümüz insanına model olarak sunulmalı, bu insanlardan istifade imkânı artırılmalıdır.

Yüce Mevla bizleri peygamber varislerinden mahrum bırakmasın.

KAYNAKÇA

- Ahmed Ziya Efendi**, *İslâm Hukukunun Genel İlkeleri (Kavâid-i Külliye Şerhi)*, (Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu), Esra Yayınları, İstanbul 1996.
- Ahmed Ziya Efendi**, *Kaside-i Ziyaiyye*, Tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Önsöz: Tahir Büyükkörükçü, Erkam Neşriyat.
- Arabacı, Caner**, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri*, Konya 1998.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri** Tarih: 04/B /1338 (Hicri), Dosya No:254, Gömlek No:59, Fon Kodu: MV.
- Bilgili, İsmail**, “Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin 'Ucâletü'l-Ferâiz' Adlı Eseri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya 2013, sy. 21 s. 395-408.
- Bilgili, İsmail**, “Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve 'Emâli'l-Vasâya' Adlı Eseri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya 2008, sy. 12 s. 301-344.
- Bilgili, İsmail - Çelik, Ahmet**, *Muham-*

med Kudsi el-Bozkırı (Memiş Efendi), Konya 2013, s. 70-77.

Bilgili, İsmail, *Müderres Hasan Kudsi Efendi ve İcazetleri*, Konya 2012.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar*, I-III, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009.

Es, Selçuk, *Konya Ansiklopedisi*.

Gürtaş, Ahmet, “Şeyhzâde Ahmed Ziya Efendi ve Kaside-i Dâliyyesi”, *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, IX, s. 81-149.

İbrahim Kulu Efendi ile 03.10.2013 tarihindeki görüşme.

Karaman, Hayreddin, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, I-III, İstanbul 2008.

Kırboğa, Mehmet Ali, *Silinmeyen Simalar (Karaman ve Konya Civarı)*, İstanbul 2000.

Koçkuzu, Ali Osman, *Bir Müderresin Sür-gün Yılları Abdullah Fevzi Efendi*, İstanbul 2010.

Koçkuzu, Ali Osman, *Paşadairesi Fahrettin Kulu ve Hacı Veyiszâde Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya 2004.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri*, İstanbul 1967.

Koyunoğlu Müzesi, Hasan Kudsi Efendi'nin Ziya Efendi'ye verdiği ilmi icazet No:35760.

Küçükdağ, Yusuf, *Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı -Makaleler I-*, Konya 2004.

Meşrik-i İrfan, 1. Sene, 57 numara, 19 Ramazan 1327/ 21 Eylül Rumi 1325/ 9 Teşrin Evvel 1909 Pazartesi, s. 1.

Mevlenzade Rıfat, *Türkiye İnkılabının İç-yüzü*, Pınar Yayınları, İstanbul 1999.

Özdamar, Mustafa, *Hacı Veyiszade Belgesel*, İstanbul 1992.

Sarıçelik, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Konya 2010.

Sekine Hanım, *Müşâhedât ve Havâtır-ı İlmiye*, El Yazma Hatıra Defteri (Emel Hidayetoğlu Koleksiyonu).

Selekler, Macit, “Hatıralar 60 Yıl Önce Konya”, 3 Mart 1962.

Sural, Mahmud, “50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya”, *Yeni Konya Gazetesi*, 10 Eylül 1975.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Ankara 1985.

Uz, Mehmet Ali, *Konya Âlimleri ve Velileri*, Konya 2004.

Veli Sabri Uyar Defteri, Koyunoğlu Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Demirbaş NO:15201, sayfa 10-B, 11-A.

Hoca Efendi'nin oğlu, Konya'da Mestçi İbrahim diye bilinen İbrahim Kulu Efendi'den dinledim.